

Práva a povinnosti pacientů a pojištěnců

Tak jako v každém právním vztahu, i při poskytování zdravotních služeb mají účastníci různá práva a povinnosti. Tato práva a povinnosti jsou vzájemná, tedy právo na jedné straně znamená automaticky povinnost na straně druhé.

Práva pacientů

Základním stavebním prvkem práv pacientů je tzv. Etický kodex práv pacientů. Tento kodex vychází z Listiny základních práv a svobod a byl vypracován a vyhlášen Ministerstvem zdravotnictví České republiky v roce 1992.¹ Obsahuje výčet jedenácti práv:

1. Právo na odbornou zdravotnickou péči poskytovanou ohleduplnými a kvalifikovanými zdravotníky.
2. Právo znát jména zdravotníků, kteří ho ošetřují. Má nárok na přiměřené soukromí a denní kontakt se svými blízkými.
3. Právo znát veškeré potřebné informace o svém zdravotním stavu, aby mohl zaslíbeně spolurozhodovat o dalším léčebném postupu.
4. Právo v mezích zákona odmítnout léčbu a být informován o možných důsledcích.
5. Právo na maximální možné zajištění soukromí a ohledu na jeho stud v průběhu léčby i vyšetření.
6. Právo na ochranu informací týkajících se jeho zdravotního stavu.
7. Právo očekávat, že zdravotnické zařízení v rámci svých možností vyhoví pacientovým přáním. Právo na schválení případně změny zdravotnického zařízení.
8. Právo očekávat, že léčba bude vedena s přiměřenou návazností a očekávatelností.
9. Právo na srozumitelné vysvětlení v případě, že se lékař rozhodl pro experimentální nebo jinak nestandardní léčbu. Právo kdykoliv odstoupit od tohoto způsobu léčby.
10. V závěru života má pacient právo na citlivou péči a v rámci zákonů splnění svých přání.
11. Právo a zároveň povinnost znát platný řád zdravotnické instituce kde se léčí.²

Práva, která jsou upravena v tomto obecném kodexu, pak doplňuje a konkretizuje zákon o zdravotních službách.

Právo na poskytnuté zdravotní služby pouze s informovaným souhlasem pacienta.

Princip informovaného souhlasu již byl zmíněn v předchozí kapitole. Před udělení informovaného souhlasu by měl být pacient seznámen o povaze onemocnění a důvodech proč je třeba provést doporučenou léčbu a jakým způsobem bude léčba provedena. Musí být také seznámen s očekávanými důsledky, riziky a jejich vlivy na další pacientův život. V neposlední řadě by měl znát alternativy navrhovaného výkonu. Výše uvedené by měl ošetřující lékař provést osobně, nelze nahradit například písemnými statistikami.³

Právo na informace je pouze právem, ne povinností, tedy pokud pacient nemá zájem být informován o svém zdravotním stavu je nutné respektovat, případně se s pacientem dohodnout, že informace budou sděleny jiné konkrétní osobě. Toto pravidlo ovšem neplatí bezvýjimečně, například v situacích kdy pacient trpí přenosnou chorobou, nebo může být

¹ Haškovcová 99

² Kořenek, J. (2002). *Lékařská etika*. (Vyd. 1., 276 s.) Praha: Triton. Tsr. 77

³ Mach, J. (2006). *Medicína a právo*. (Vyd. 1., xiii, 257 s.) V Praze: C.H. Beck.

v důsledku svého zdravotního stavu nebezpečný pro okolí, je nezbytné jej o tomto stavu informovat, aby mohl přijmout příslušná opatření.⁴

S informovaným souhlasem souvisí také problematika tzv. dříve projevených přání. Úmluva o lidských právech a biomedicíně i zákon o zdravotních službách říká, že lékař by měl „brát na zřetel“ tato dříve projevená přání. Otázkou je, co vše zahrnuje pojem „brát na zřetel“. Dříve projevené přání sebou přináší mnoho rizik, především pro pacienta, neboť svůj postoj přehodnotil, jen již není ve stavu schopném to lékaři sdělit, mohlo dojít k jinému vývoji než pacient očekával,⁵ a také hrozí riziko zneužití tohoto institutu. Aby došlo k omezení rizika zneužití musí být všeobecně dříve projevené přání opatřeno úředně ověřeným podpisem pacienta a má omezenou platnost, pouze na dobu 5let. Zákon stanovuje situace, za kterým lékař nemusí a nebo nesmí toto přání respektovat, jedná se například o situace, kdy došlo k takovému vývoji léčebných postupů, kdy lze předpokládat, že by je pacient využil, pokud by respektováním tohoto přání lékař aktivně způsobil smrt pacienta a podobně.⁶

Právo na poskytnutí zdravotní péče na náležité odborné úrovni

Pacient má při poskytování zdravotní péče právo, aby tato péče byla provedena řádně a v souladu se současnými odstupnými poznatky lékařské vědy. Toto právo velice úzce souvisí s povinností lékaře postupovat de lege artis a proto bude více rozebráno v příslušné kapitole. Naleznete ji [zde](#)

Právo na úctu, důstojné a ohleduplné zacházení a respektování soukromí

Každý pacient má právo na to, aby s ním bylo jednáno s úctou a ohleduplně, nezávisle na jeho zdravotním stavu. U pacientů, u kterých je nezbytné použít omezovací prostředky, je jejich použití možné jen z důvodu a v rozsahu ve kterém stanovuje zákon o zdravotních službách, tedy v situacích kdy pacient ohrožuje sebe nebo své okolí. Pacient musí být v rámci jeho zdravotního stavu informován o použití omezovacích prostředků a jejich použitím nesmí být pro pacienta nedůstojné a ponižující.

Právo zvolit si poskytovatele zdravotních služeb

Právo zvolit si sám poskytovatele zdravotních služeb není absolutní a může být v určitých případech omezeno. Zákon o zdravotních službách stanovuje, že toto práva se nevztahuje na zdravotnickou záchranou službu, na nařízenou karanténu či na osoby ve výkonu vazby, či trestů odnětí svobody. Pacient si také nemůže zvolit lékaře v případě posuzování zdravotního stavu pro účely pracovněprávní, sociálního zabezpečení apod.⁷ Dále je toto právo limitováno tím, zda má vybraný poskytovatel zdravotních služeb uzavřenou smlouvu se zdravotní pojišťovnou pacienta. Pacient si samozřejmě může vybrat i takového poskytovatele, ale pojišťovna není povinna mu tuto péči uhradit.⁸

Právo vyžádat si konzultace i od jiného poskytovatelem či zdravotnického pracovníka

V případě že má pacient pochybnosti stanovené diagnóze či lékařském postupu, má právo svůj zdravotní stav u jiného lékaře kterého si vybere. Kromě zvýšení jistoty pacienta se realizací tohoto práva dosáhne i snížení rizik, neboť se tím sníží možnost chyb.⁹ Konzultace u jiného lékaře může mít ale i efekt opačný, tedy otřesení jistoty a důvěry pacienta, který jako

⁴ Mach, J. (2006). *Medicína a právo*. (Vyd. 1., xiii, 257 s.) V Praze: C.H. Beck.

⁵ Matějka, J. (c2011). *Dříve projevená přání pacientů: výhody a rizika*. (1. vyd., 189 s.) Praha: Galén.

⁶ Ust. § 36 zákona o zdravotních službách

⁷ Ust § 29...

⁸ Mach, J. (2006). *Medicína a právo*. (Vyd. 1., xiii, 257 s.) V Praze: C.H. Beck.

⁹ <files.leosheger.cz/200000741-219a42291b/Práva%20pacientů.pptx>

laik pravidla není schopen kvalifikovaně rozhodnout, která z nabízených možností je v danou situaci vhodnější.¹⁰

Právo být seznámen s vnitřním řádem zdravotnického zařízení.

Pacient má právo na to aby mu bylo umožněno seznámit se s vnitřním řádem zdravotnického zařízení, neboť je jeho povinností tento řád dodržovat.

Právo na přítomnost osoby blízké nebo zákonného zástupce

Se vztahuje například na pobyt rodičů s dětmi nemocnici, nebo na asistenci otce u porodu. Zákon stanovuje požadavek na bezplatný výkon tohoto práva, nelze tedy například vybírat poplatky za účast otce při porodu. V případě dětí, nelze toto právo omezovat, mají právo být se svými rodiči neomezeně dlouhou dobu.¹¹

Právo být předem informován o ceně poskytovaných zdravotních služeb.

Znát jména zdravotníků podílejících se na péči o pacienta

Toto právo je projevem rovnocenného vztahu pacient-lékař(zdravotník), kdy lékař vůči pacientovi nevystupuje již autoritativně, ale je jeho parnterem.

Právo odmítnout přítomnost nezúčastněných osob, či osob připravujících se na povolání zdravotníka.

Problematika přítomnosti nezúčastněných osob při poskytování zdravotní péče je aktuální zejména v zařízeních, která zároveň slouží pro praktickou výuku osob připravujících se na budoucí zdravotní povolání. Tyto osoby mohou být přítomny pouze se souhlasem pacienta¹² v zásadě postačí, pokud je tento souhlas učiněn konkludentně. Stejně tak nesmí být přítomna osoba blízká, pokud s její přítomností projevil pacient nesouhlas.¹³

Právo přijímat návštěvy

Právo přijímat návštěvy může být realizováno v míře, která výrazným způsobem neomezuje provoz zdravotnického zařízení.

Právo přijímat duchovní péči.

Je projevem práva na svobodu vyznání, kdy i hospitalizovaný pacient má právo na uskutečňování svého náboženského vyzvání. Toto právo se týká státem uznaných církví a jeho realizací taktéž nesmí být omezen či ohrožen chod zdravotnického zařízení.

Právo na péči v co nejméně omezujícím prostředí

Toto právo se týká především dlouhodobě léčených, či například psychiatrických pacientů, kteří byli dříve dlouhodobě hospitalizováni. Pokud je to slučitelné s léčebným postupem, pacient má právo být doma a na léčebné úkony pouze docházet, nebo by se měly realizovat u něj doma¹⁴

Povinnosti pacientů

¹⁰ Haškovcová etika

¹¹ <http://llp.cz/2012/01/zdravotnici-zacnou-vice-respektovat-soukromy-a-rodinny-zivot-pacientu/>

¹² Zdravotnické právo pro posluchače LF vondráček, kurzová

¹³ Zdravotnické právo pro posluchače LF vondráček, kurzová

¹⁴ <http://llp.cz/2012/01/zdravotnici-zacnou-vice-respektovat-soukromy-a-rodinny-zivot-pacientu/>

Dodržovat stanovený individuální léčebný postup

Dodržován léčebného režimu je ve vlastním zájmu pacienta, přesto ale dochází k situacím, kdy pacienti stanovený léčebný postup nedodržují. V případě, že pacient soustavně a úmyslně léčebný postup nedodržuje i přesto, že s ním souhlasil, má poskytovatel zdravotních služeb právo ukončit péči o pacienta. Výše uvedené neplatí, pokud by ukončením léčby došlo k bezprostřednímu ohrožení života nebo zdraví.¹⁵

Řídit se vnitřním řádem zdravotnického zařízení.

Tuto povinnost musí pacient dodržovat taktéž pod sankcí ukončení léčby ze strany poskytovatele.¹⁶

Uhradit cenu za poskytnuté zdravotní služby

Pravdivě informovat zdravotníka o svém dosavadním zdravotním stavu.

V průběhu hospitalizace nepožívat návykové látky.

Práva pojištěnců

Zatímco práva pacientů se týkají vztahu pacient-lékař (jiný zdravotník), práva pojištěnců vyplývají ze vztahu účastníka veřejného zdravotního pojištění-veřejné zdravotní pojišťovny. Tato práva upravuje tedy zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění.

Právo na výběr zdravotní pojišťovny

Každý má právo vybrat si zdravotní pojišťovnu u které bude pojištěn. Tento výběr může realizovat vždy jednou x za 12 měsíců a to vždy k 1. lednu. Přihlášku je nutné podat 6 měsíců předem, tedy vždy do 30. června předcházejícího roku.¹⁷

Právo na výběr poskytovatele zdravotních služeb

Tento výběr může pacient realizovat v rámci smluvních partnerů jeho zdravotní pojišťovny.¹⁸

Právo na časovou a místní dostupnost hrazených služeb

Toto právo zajišťuje pojišťovna dostatečným okruhem smluvních zdravotnických zařízení.

Právo na léčivé přípravky

Týká se léků a potravin pro zvláštní účely, které byly předepsané v souladu s zákonem a jsou hrazeny z prostředků veřejného zdravotního pojištění.

Právo na uhrazení částky přesahující limit pro regulační poplatky

Pokud pacient za kalendářní rok uhradí na regulačních poplatcích a doplácích na léky více než 5.000,- Kč, pojišťovna je povinna mu tento přeplatek automaticky vrátit.

Povinnosti pojištěnců

¹⁵ § 48 odst 2 zákon o zdravotních službách

¹⁶ § 48 odst 2 o zdravotních službách

¹⁷ § 11 o veřejném zdravotním pojištění

¹⁸ http://www.mzcr.cz/Cizinci/obsah/prava-a-povinnosti_2620_22.html

Aby mohla zdravotní pojišťovna svému pojištěnci zajistit výše uvedená práva, je nutné aby pojištěnec plnil vůči pojišťovně určité povinnosti. Kromě povinnosti placení pojistného se jedná zejména o chování, které je nutné pro zachování dobrého zdravotního stavu, konkrétně tedy účastnit se preventivních prohlídek, chovat se tak aby nedošlo k nemoci nebo úrazu a pokud k tomu dojde, poskytovat potřebnou součinnost při přijímání léčby. Mimo to musí pojištěnec pojišťovně hlásit změnu pobytu, hradit regulační poplatky a podobně.¹⁹

¹⁹ § 12 zákona o veřejném zdravotní pojištění